

İnceleme Makalesi / Review Article

**İSRAİL ORDUSUNDA KADINLARIN ROLÜ: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ Mİ?
ZORUNLU TEMSİL Mİ?**

Dilara ÖNEŞ¹

Öz

İsrail, kadınların zorunlu askerlik hizmeti gerçekleştirdiği nadir ülkelerden birisidir. İsrail Devleti'nin güvenlik yaklaşımları ve ordunun devlet içerisindeki merkeziliği değerlendirildiğinde, kadınların devletin en temel kurumlarından birinde hizmet etmeleri önemli bir durumdur. Zorunlu askerlik hizmetinin, ilk bakışta kadınlara vatandaşlık hizmeti konusunda eşitlik sağladığı ve kadınları ulus-inşasının bir parçası haline getirdiği düşünülmektedir. Ancak bu çalışmada orduya katılım aşamasında sağlanan eşitliğin teoride sağlanmakla birlikte ordu içerisindeki ataerkil ve hiyerarşik düzenin devam ettiği varsayılmaktadır. Bu varsayım çalışmada, İsrail Devleti'nin askerlik hizmetine dair politikaları, kadınların ordu ile ilişkileri özelinde incelenmiş ve zorunlu askerlik hizmetinin, toplumsal cinsiyet eşitliğini ne şekilde inşa ettiği liberal ve radikal feminizm yaklaşımları ile değerlendirilmiştir. İncelenen politikalar sonucunda; ordu içerisinde kadınlara “kadınsallaştırılmış” geleneksel rollerin verilmesi, yüksek rütbelere erişimin sınırlanması gibi uygulamaların, orduyu kadın-erkek eşitsizliğini tekrar üreten bir mekanizma haline getirdiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsrail Savunma Kuvvetleri, Toplumsal cinsiyet eşitliği, Zorunlu askerlik, Kadın askerler

**THE ROLE OF WOMEN IN THE ISRAELI ARMY: SOCIAL GENDER EQUALITY?
MANDATORY REPRESENTATION?**

Abstract

Israel is one of the rare countries where women perform compulsory military service. When the security approaches of the State of Israel and the centrality of the army within the state are evaluated, it is important that women serve in one of the most basic institutions of the state. Compulsory military service is thought to provide women with equality in the service of citizenship at first sight and make women part of the nation-building. However, in this study, it is assumed that the equality provided in the participation phase of the army is provided in theory, but the patriarchal and hierarchical order within the army continues. In this assumption study, the policies of the State of Israel on military service were examined in the particular way women relate to the military and assessed through liberal and radical feminism approaches in which compulsory military service builds gender equality. As a result of the policies examined; it was concluded that practices such as giving “feminized” traditional roles to women in the army and limiting access to high ranks make the army a mechanism that reproduces female-male inequality.

Keywords: Israeli Defense Forces, Gender equality, Forced military service, Female soldiers

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, dilaraones16@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6202-2809.

Başvuru Tarihi (Received): 27.07.2025 **Kabul Tarihi** (Accepted): 12.10.2025

Giriş

İsrail'in kuruluşu itibarıyla Orta Doğu coğrafyasında yeni bir dönem başlamıştır. Kuruluşundan bu yana Orta Doğu coğrafyasında bulunun bir toprak parçası olmasına rağmen diğer Orta Doğu devletlerini analiz etmek için kullanılacak metodolojik yöntemlerin birçoğunun İsrail'i anlamak için geçerli olmayacağı görülmektedir. Bu durum İsrail'in bölge devletlerinden; tarihsel kuruluş felsefesi, kuruluş aşamasında yaşanan göçler neticesinde ülke içerisindeki demografik yapı ve bu yapı çevresinde gelişen bir devlet ve toplum yapısı açısından ayrıldığını göstermektedir. Bütün bu dinamikler, arasında ordunun işleyişi ve güvenlik yaklaşımı da bölgedeki diğer devletlerden farklılaşmaktadır (Balpınar, 2017, s. 160). İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF), kurulduğu tarihten bu yana İsrail Devleti için merkezi bir yerde bulunmaktadır (Murphy, 2005, s. 65). Ulus-inşası için bir araç olarak kullanılan ordu, sosyalleşme misyonunu da bünyesinde tutarak toplum mühendisliği görevini üstlenmektedir. Ordu ve toplum arasında kurulan derin bağ, askerlerin ordudan sonraki yaşamını da ordudaki yaşantıları doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu da İsrail'de orduyu yalnızca güvenlik ile ilgili kararların merkezine değil, toplumun merkezine yerleştirmektedir.

İsrail güvenlik konusundaki özgün yaklaşımı ile askerlik hizmetini kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın bütün vatandaşlarına zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla kadınların zorunlu askerlik hizmetini gerçekleştirdiği nadir ülkelerden birisi de İsrail'dir. Tarihsel olarak askerlik hizmetleri ve ordular erkekliğe özgü görevler ve kurumlar olarak kodlanmıştır. Bu bağlamda İsrail özgün bir örnek teşkil etmektedir. “Zorunlu” olarak gerçekleştirilmesi gereken askerlik hizmetinin, geleneksel kurallara meydan okuyarak kadınlara da bu alanı açması teoride eşitlik sağlayan bir durum gibi görünmektedir. Ancak askerlik hizmetine erişim imkanında sağlanan eşitlik, askerlik hizmeti sırasında kadınların daha kısa görev yapmaları ve muharip pozisyonlara katılımlarının sınırlandırılması eşitlik algısının sorgulanmasına yol açmaktadır (Duncanson ve Woodward, 2015, s. 14). Çalışmada da İsrail'de kadınların zorunlu askerlik hizmetlerinin, toplumsal cinsiyet eşitliğini ne şekilde inşa ettiği sorusuna cevap aranmaktadır. Zorunlu askerlik hizmetinin, vatandaşlık hizmetlerine eşit erişim hakkı söylemleriyle meşrulaştırılmak istenmesine karşın toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmamış olduğu ve ordunun sınırlı roller ile askerlik hizmetinin zorunlu hale getirilmesinin var olan eşitsizliği derinleştirdiği savunulmaktadır. Bu hususta; liberal feminizm ve radikal feminizm yaklaşımlarının karşılaştırılmalı analizi, askerlik hizmetlerinin, toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl kurguladığına dair önemli araçlar sunmaktadır. Çalışma, kadınların ordu içerisindeki rolüne dair iki farklı bakış açısını temsil eden liberal feminizm ve radikal feminizm ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda çalışmada çok yönlü bir kaynak taraması yapılmıştır. Askerlik hizmetine ait temel bilgilere ve sayısal verilere ulaşmak için temel olarak telif eser olan makalelerden ve İsrail Savunma Kuvvetleri'ne ait birincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Güncel bilgileri ve sayısal verileri elde edebilmek amacıyla haber siteleri ve web sitelerine atıflar yapılmıştır. Çalışmada İsrail vatandaşlarının ordu içerisindeki etnik sebeplerden dolayı fırsat eşitsizliklerine dair araştırma konusunda ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu nedenle sayısal veriler ile desteklenememiştir. Çalışma boyunca belirli bir dönem aralığı seçilmemiştir. Seçilen örnekler çalışmanın kuramsal çerçevesine uygun olacak şekilde farklı dönemleri kapsayacak şekilde seçilmiştir. Seçilen örnekler sonucunda elde edilen bulgular betimsel içerik analizi ve yorumlama yöntemi ile analiz edilmiştir. Sayısal veriler üzerinden yorumlama yöntemi ile yapılacak analiz öznel özellikler taşıyacak olup farklı araştırmacılar farklı sonuçlara ulaşabilecektir.

İsrail'de askerlik hizmetinin zorunlu olma konusu incelenirken toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ön plana çıkmaktadır. Uluslararası ilişkiler literatüründe ordu ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilişkisi ise feminizm teorileri üzerinden okunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair genişleyen ve bireyseldir bir perspektiften bakan feminist yaklaşım, uluslararası ilişkiler alanında önemini arttırmaya devam etmektedir. (True, 2019, s. 316). Ancak feminist yaklaşımın içinde de

bölünmeler görülmektedir. Bu yönüyle feminizm(ler) şeklinde literatürde kullanılmaktadır (Mermutlu ve Taş Çetin, 2023, ss.167-168). Kimi çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine dair feminist yaklaşım liberalist düzlemde ele alınmaktadır. Liberal feminizmin öncülerinden Mary Wollstonecraft (1792), kadınların erkeklerin sahip olduğu bütün mesleklere sahip olması gerektiği ve yasal ve sosyal reformlar ile cinsiyetler arasındaki eşitliğin sağlanabileceğini belirtmektedir (Akt. Altınbaş, 2010, s. 23). Buna göre Wollstonecraft, ataerkil düzene yönelik ılımlı mücadeleyi tercih etmiş ve sistemin sosyal anlamda yapılan reformlar ile dönüşebileceğini iddia etmekle birlikte, kadınların kendilerine has olarak bulunan özellikleri analize dahil etmemiştir (Altınbaş, 2010, s. 28). Liberal feminizme bu yönüyle karşı çıkan radikal feminizmin önemli temsilcilerinden biri olan Kate Millett (1987), tarih öncesinde bütün toplumlar gibi bugün de bütün toplumların ataerkil olduğunu belirterek ataerkil düzenin erkeğin kadın üzerinde kurduğu denetimi açıklamış ve eşitsizliğin temelden sorgulanması gerektiğini belirtmiştir (Akt. Mermutlu ve Taş Çetin, 2023, s. 171). Millett, kadın erkek arasındaki eşitsizlikleri ataerkil düzene dayandırmaktadır. Kadın erkek arasındaki kurulan ilişkinin ailede üretildiği ve toplumsal alana yayıldığını söylemektedir. Dolayısıyla özelde başlayan ilişki toplumsal alanda yeniden üretilmekte ve ataerkil düzenin devamını sağlamaktadır (Mermutlu ve Taş Çetin, 2023, s. 169). Dolayısıyla kadınların, erkeklere özgü kabul edilen işlere dahil olması onları erkekler ile eşit duruma getirmeyecek, ataerkil düzen içerisine daha fazla entegre edecektir. Bu nedenle ataerkil düzene dair bütün kurumlara kadınların dahil olması doğru değildir. Ancak bu kurumlarda radikal değişiklikler yapılması sonucunda eşitlik sağlanacaktır. Ordu da bu kurumlardan birisini oluşturmaktadır. Ordu patriarkal özelliklere sahip ataerkil düzeni yansıtan bir kurumdur. Kadınların ordu içerisinde bulunması ataerkil düzene ait dinamikleri ve cinsiyetlere atfedilen rollerin pekişmesine neden olacaktır. Kadınların ordu içerisindeki rollerini feminist kuramlar ile ele alan temel çalışmalardan birisi de Orna Sasson Levy'e aittir. Levy, kadınların ordu içerisinde bulunmasının kadınları "cinsiyetsizleştirdiğini" iddia ederek eleştirmektedir (Levy, 2003, s. 440). Kadınlar ordu içerisinde erkeklere özgü rollere bürünerek, erkeklere bu durumu başarabildiklerini ispat etmeye çalışmaktadır. Bu durum cinsiyet eşitsizliğini devam ettirmekte ve erkek egemen düzeni yeniden inşa etmektedir (Levy, 2003, s. 441)

Günümüzde feminist yaklaşımların giderek daha yüksek ses ile dilendirildiği bir uluslararası sistem bulunmaktadır. Kadınların toplumsal birçok alanda eşitlik isteminin gündeme geldiği bu ortamda "ordu" içerisinde eşitlik istemi ise alışılmışın dışında kalan bir alan olması açısından önemlidir. İsrail, kadınların zorunlu askerlik hizmetini gerçekleştirdiği nadir ve bilinen örneklerden birisi olmasının yanında ve zaman içerisinde ordu içerisinde kadın hakları konusunda yaşanan dönüşümler ile incelenmesi gereken bir örneği oluşturmaktadır. Küçük, İsrail ordusunda kadınlık ve erkeklik kurgusunun nasıl oluşturulduğunu inceleyen çalışmalardan birisini gerçekleştirmiştir (Küçük, 2016, s. 116). İsrail ordusunda kadınların rollerini, toplumsal cinsiyet, militarizasyon ve ulus çerçevesinde ele alan Küçük, militarist toplumlarda kadınların orduya dahil olarak sisteme eklemlenebildiklerini, bu durumun ise erkeksi kimi rolleri kabul etmelerine neden olduğu sonucuna varmıştır (Küçük, 2016, s. 117). İsrail ordusunda kadınların pozisyonlarını inceleyen ve bunun bir özgürleştirme olup olmadığı yönünde yapılan en kapsamlı çalışmalardan birisi de Ilaria Simonetti'ye aittir. Simonetti, İsrail ordusunun, devletin merkezinde yer aldığını dolayısıyla ordu içerisinde edilen rollerin sivil hayata yansıyacağından bahsetmektedir (Simonetti, 2006, s. 78). İsrail'de toplumsal konum, statü ve fırsatlar, İsrail ordusunda sahip olunan rütbe ve geçirilen süre ile doğru orantılıdır. Öyle ki ordunun merkeziliği, toplumsal cinsiyet ilişkilerini toplumsal alanda tekrar üretmekte ve cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren bir kapsam oluşturmaktadır (Simonetti, 2006, s. 79). Çalışmada kadınların ordu içerisinde bulundukları süre ve erişebildikleri rütbelerin sınırlı olduğu düşünüldüğünde, eşitliğin yalnızca teoride kaldığı ve pratiğe dökülmediği ulaşılan sonuçlardan biri olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde; İsrail Devleti'nde ordunun toplum içindeki merkeziliği ve sosyalleştirme işlevlerinden bahsedilecektir. Ordunun toplum içerisindeki rolü ve ordu içerisinde kazanılan rütbelerin ve ordu içerisinde geçirilen sürelerin sosyal yaşam ile nasıl ilişkilendirildiği işlenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, İsrail ordusunda tarihsel süreç içerisinde kadınların rolleri ve görevlerinden bahsedilecektir. Zorunlu askerlik hizmeti ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek adına kadınların tarihsel süreç içerisindeki tecrübelerini incelemek önemlidir. İsrail Devleti'nde zorunlu askerlik hizmetinin, cinsiyet eşitliğine yönelik etkilerini değerlendirmek adına kadınların tarihsel süreç içerisinde orduda yaşadıkları sorunlar, beklentiler ve kazançlar hakkında bilgi verilecektir. Son olarak çalışmada zorunlu askerlik hizmetinin toplumsal anlamda cinsiyetleri yeniden üretme konusundaki belirleyici rolü politikalar üzerinden tespit edilecektir. Elde edilen bulgular liberal ve feminist teori ile yorumlanacaktır. Dolayısıyla bu çalışma; dünyada zorunlu askerlik hizmeti ile özgün bir örnek oluşturan İsrail Devleti'nde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ordu ile ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

1. İsrail Ordusunun Merkezîyetçi Yapısı

İsrail Devleti'nin kuruluşu ve kuruluşundan sonra geçirdiği aşamalar İsrail'in güvenliğe bakışını şekillendirmiştir (Cleveland, 2015). Öyle ki devletin kuruluş evreleri ve Yahudi halkının tarihin çeşitli dönemlerinde anti-semitist hareketlerle karşı karşıya kalması İsrail Devleti'ni, kimlik inşa sürecinde güvenliği merkeze almaya itmiştir (Şengül, 2019, s. 24). Öyle ki devlet kuruluşu prensibi gereği vaat edilmiş topraklara geri dönüş arzusu ve bu nedenle sınırların kesin olarak belirlenmemesi, İsrail'in güvenliği merkeze almasına neden olmuştur. Aynı zamanda Yahudi kimliğinin merkezinde Siyonizm ideolojisi ve Holokost'un bulunması kimlik inşasının ortak kader ve kolektif travmalar etrafında şekillendiğini göstermektedir (Şengül, 2019, s. 22). Dolayısıyla İsrail Devleti toplumsal hafızasında yer edinmiş olaylar güvenliği algılama ve merkeze alma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Güvenliğin merkeze alındığı devlet yapısında ise; ordunun, siyaset, dış politika, toplumsal ve kültürel alanlarda daha görünür olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum ordunun sosyal alanda etkin olmakla sivilleşmesinin yanında sosyal ve siyasal alanın militarize olmasına neden olmaktadır.

1.1. İsrail Savunma Kuvvetlerinin Kurumsal Yapısı

İsrail Savunma Kuvvetleri, İsrail Devleti'nin ulusal ordusunu oluşturmaktadır. İsrail Savunma Kuvvetleri, İsrail Devleti'nin kuruluşunun ardından Mayıs 1948'de kurulmuştur (Simonetti, 2006, s. 81). İsrail Savunma Kuvvetleri; Hagana, Ergon, Etzel ve Lehi gibi milis güçler ve çeşitli devlet öncesi paramiliter grupların birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır (Simonetti, 2006, s. 81). Bu yönüyle İsrail Savunma Kuvvetlerinin tarihinin uzun bir sürece dayandığını söylemek mümkündür.

İsrail Savunma Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetlerinden oluşmaktadır. Birimler, sivillerin ve devlet güvenliğinin sağlanması adına birbiriyle koordineli olarak hareket etmektedir (Israel Defense Forces, 2018). Bu alanlara uluslararası alanda terör ile mücadele, insani yardım misyonları gibi diğer hedefleri gerçekleştirmek için uzmanlaşmış birimler de destek vermektedir (Israel Defense Forces, 2018).

İsrail Savunma Kuvvetlerinin resmî web sitesinde; devletin savunulması ve güvenliğinin sağlanması misyonlarının başında yer almaktadır (Israel Defense Forces, 2018). Ayrıca sivillerin korunmasına ve savunulmasına yapılan özel vurgu da dikkat çekicidir. İsrail Devleti ve halkın korunmasına dair gerçekleştirilecek eylemler İsrail kanunlarından özünü almaktadır (Israel Defense Forces, 2018). Dolayısıyla İsrail ordusunun başlıca misyonlarını yerine getirmek üzere gerçekleştireceği faaliyetler İsrail Devleti tarafından meşru kabul edilmektedir (Şengül, 2019, s. 26). Temel misyonun savunma olarak belirlenmesi, devlet felsefesinin anlaşılması için önemlidir. Bu bağlamda kadınlar ve erkekler için zorunlu olan askerlik hizmeti İsrail Savunma Kuvvetlerini güçlendirerek temel misyonun sağlanmasına hizmet edecektir.

Şu an İsrail’de zorunlu askerlik hizmeti kadınlar için yirmi dört ay, erkekler için otuz iki aydır. (Israel Defense Forces). Bu bağlamda kadın ve erkeklerin ordu içerisinde istihdamının sağlanacağı üç alan ortaya koyulmuştur. Bunlardan ilki zorunlu askerlik hizmeti olup, on sekiz yaşında olan her İsrail vatandaşını kapsamaktadır. İkinci hizmet türü ise ordu içerisindeki yedek kuvvetlerdir. Bu alana dair hizmetler yalnızca erkekler için zorunlu tutulmuştur. Kadınlar için gönüllük esastır. Üçüncü alanı ise; erkekler ve kadınların tercihleri sonucunda belirli şartları sağlamaları ile dahil olunacak kariyer ordusudur (Simonetti, 2006, s. 81). Öyle ki İsrail’in 2025 yılı itibari ile dünyanın en güçlü orduları listesinde on beşinci sıra yer aldığı görülmektedir (Sputnik, 2025).

Bu durum İsrail Devleti’nin ve İsrail Ordusunun tanımlayıcı bir özelliğini oluşturmakla birlikte kuruluşundan bu yana devam eden tehdit algısının bir sonucunu ortaya koymaktadır (Itsik, 2020, s. 302). Duyulan tehdit algısı; zorunlu askerlik hizmeti, yedek kuvvetler ve kariyer ordusuna teşvik ile personel akışının sürekli olması sağlanmaktadır. Askerlik hizmetinin bütün vatandaşlar için zorunlu kılınması, ordunun İsrail toplumunu oluşturan bütün vatandaşlar ile bütünleşmesini sağlayarak kolektif bilinci ürettiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Sonuç olarak İsrail Savunma Kuvvetleri, varoluşsal olarak kendine özgü güvenlik zorluklarını ele alabilmek üzere inşa edilmiş bütünleşik bir yapıdır. Tüm vatandaşlara yönelik zorunlu askerlik sistemi, ordunun devlet merkezindeki rolü ve güvenliğe karşı özgün bakışı bölgede İsrail’i zorlu bir güç haline getirmektedir. Dolayısıyla İsrail Savunma Kuvvetlerini anlamak İsrail’in güvenlik endişelerini, Orta Doğu siyasetini ve uluslararası alandaki rolünü anlama konusunda önemli araçlar sunmaktadır.

1.2. Sosyalleştirme Aracı Olarak İsrail Savunma Kuvvetleri

İsrail ordusu, İsrail Devleti’nin varlığını ve bütünlüğünü sağlama konusundaki temel amacının yanında kimi bireysel motivasyonlara dayalı misyonları da benimsediği görülmektedir. Bu bağlamda ordu, kamusal söylemlerde de sık sık karşılaşılan bir olgudur. Öyle ki İsrail toplumuna “halk ordusu” ya da “üniformalı millet” kavramsallaştırılması da yapılmaktadır (Tiargan, 2016, s. 62). Dolayısıyla İsrail’de askeri pozisyonların sosyal pozisyonlara kaydığını söylemek mümkündür (Levy ve Sasson Levy, 2008, s. 354). Öyle ki ordu; kültürel olarak homojenleşme, eğitim seviyesini yükseltme, ulusal değerlerle bağlılık ve ulus inşasının devamını sağlama konusunda hala önemli görevlere sahiptir (Simonetti, 2006, s. 81). Askerlerin sosyal hayatlarını iyileştirmeye yönelik, iş desteği, konut yardımı, mesleki kariyer yönlendirilmesi gibi sunmuş olduğu fırsatlar ordunun sosyal hayatın içerisinde olduğunu göstermektedir (Simonetti, 2019, s. 82). Aynı zamanda ordu, İsrail siyaseti ile doğrudan bağlantılıdır. Bu anlamda siyasete aktif olarak dahil olmanın bir diğer yoludur. Ordudan emekli olan askerlerin genel olarak siyaset, düşünce kuruluşları ve iş dünyasına yöneldikleri görülmüştür (Simonetti, 2006, s. 82). Bunun temel nedeni; İsrail Devleti’nin güvenlik temelli bir devlet politikasına sahip olması ve askeriye içerisinde gelen politikacıların daha güvenilir ve prestijli kabul edilmesidir. Bununla birlikte kamusal alanlarda ve siyaset içerisinde kazanılabilecek konum, askerlik süresi ve rütbeler ile doğrudan bağlantılıdır (Simonetti, 2006, s.82). Bu durum; ordu ve siyaset arasındaki ilişkiyi ortaya koymakla birlikte ordunun siyaset üzerindeki önemli etkisini açıklamaktadır. 2025 yılı verilerine göre kadınların Knesset’teki temsili %24.9 oranı ile 29 kişiden oluşmaktadır (IPU Parline, 2025). Mevcut üye sayısı 120’dir. Dolayısıyla Knesset’teki cinsiyetlere göre üye sayısı eşitsizliğe dair örnek oluşturmaktadır.

Ordunun sosyalleştirme işlevlerinden bir diğeri ise toplum için etik kabul edilen değerlerin öğretilmesidir. (Itsik, 2020, s. 306). Dolayısıyla bu yönüyle ordu ulus inşası hedefi ile vatandaşların sosyal hayatlarına da dahil olarak ulusal bazı değerlerin aktarılmasında rol oynamaktadır. Bahsedilen durum ile temel değerlerin ordu eğitimi sayesinde verildiğini ve ordunun bireylerin davranışlarını ve sosyal hayatlarını şekillendirdiğini söylemek mümkündür.

Ancak bu durum toplumsal bilinci güvenlik ve ordu ekseninde şekillendirerek güvenlik ve beka kaygısını bütün meselelerden daha üst bir mesele haline getirmektedir (Simonetti, 2006, s. 82). Bu durum toplumun, ordu düzenine uygun olarak belirlenmiş rollere göre hareket etmesine ve ordu içindeki düzenin topluma yansımaya neden olacaktır. Bu nedenle ordu içerisindeki cinsiyetler, dinler ve farklı Yahudi grupları arasındaki ilişki toplumsal yaşamı şekillendirecektir.

Ordu içindeki tek ayrıştırıcı faktör cinsiyet değildir, farklı etnik kökenlerin de ordu örgütlenmesinde etkisi olduğu görülmektedir. İsrail Devleti, farklı coğrafyalardan gelen farklı grupların, aynı toprak parçası üzerinde bir araya getirilmesi sonucunda kurulmuştur. İsrail'i oluşumunu sağlayan sosyal tabanın, Hristiyan ve Arap nüfus dışarıda tutulduğunda ve yalnızca Yahudi nüfus göz önünde bulundurulduğunda dahi Yahudiler arasında etnik anlamda birbirinden farklı özellikler gösteren katmanlara ayrıldığı görülmektedir. İsrail Devleti içerisindeki gruplar arasındaki bu ayrışma kast sistemini andırmakla birlikte devletin kurumsal ve toplumsal yapısını etkileyen en temel faktör haline gelmiştir (Dora, 2018, s. 84).

Toplum içerisinde gruplar arasında yaşanan bu ayrımın öne çıktığı önemli kurumlardan birisi de ordudur. Doğu Avrupa'dan İsrail'e gelen ilk Yahudi grup, Aşkenaz Yahudi grubudur. Aşkenaz Yahudi grup, devlet kuruluş aşamasında coğrafyaya ilk gelen grup olmasının yanında, entelektüel birikimleri aracılığı ile devletin kuruluşunda temel rol oynamıştır. Devlet kuruluşunda önemli ve birincil roller üstlenen Aşkenaz Yahudi grup, İsrail Savunma Kuvvetleri'nin de önemli görev ve rütbelerinde bulunarak ordu içerisinde gruplar arası ilişkisinin hiyerarşisinin belirlenmesine neden olmuştur. Öyle ki Aşkenaz Yahudi grup dışında kalan Seferadlar, Mizrahiler, Harediler gibi gruplar toplum yapısı içerisine sonradan entegre edilmiş ancak bahsedilen entegrasyon, asimetrik olarak gerçekleşmiştir. Bu durum toplumsal çeşitlilik dağılımının gruplar arasındaki ast-üst ilişkisine dönüşmesine neden olmuştur (Girsh, 2019, s. 306). Bu bağlamda İsrail Savunma Kuvvetlerinde yüksek rütbeli görevlere ve doğru orantılı olarak sivil yaşamdaki prestijli meslek gruplarına Aşkenaz Yahudilerin erişiminin daha kolay olduğunu söylemek mümkündür. Son yıllarda özellikle Seferad Yahudi grup toplum içerisindeki temsil oranını giderek arttırmaktadır ancak eşitliğin tam anlamıyla sağlandığını söylemek mümkün değildir. Öyle ki Aşkenaz grup, eğitim düzeylerinin yetersiz kaldığı gerekçesi ile Seferadların ordu içerisinde üst rütbelere erişimlerini engellemektedir. (Simonetti, 2006, s. 82). Bu durum, İsrail toplumundaki farklı gruplar arasındaki ilişki inşasının bir göstergesidir.

İsrail'de askerlik hizmeti konusunda farklı bir açıdan tartışmalara neden olan bir diğer grup Ultra-Ortodokslar olarak bilinen, İbranice ismi ile “Haredi” Yahudi grubudur. Diğer Yahudi gruplar ile yaşam biçimleri arasında net farklılıklar bulunan Haredi gruba, İsrail Devleti'nin kuruluşunda Tevrat eğitimlerini devam ettirmeleri için askerlik hizmetinden geçici muafiyet sağlanmıştır (Belder, 2023, s. 566). Ancak Haredi grupların İsrail toplumundaki nüfus oranı, koalisyon hükümeti kurulması için kilit rol oynamaktadır ve hükümet kurulma aşamasında askerlik hizmetinden muafiyet konusunu grup tarafından şart olarak dile getirmektedir. Bu durum ise askerlik hizmetinden geçici muafiyet uygulamasını kalıcı hale dönüştürmüştür. Haredi Yahudi grup, “orduya girmenin dindar bir Yahudi'yi dinden çıkaracağını” ve kadınlar ile erkeklerin aynı yerde bulunmalarının uygun olmadığını savunmaktadır (BBC News, 2024). Ancak 2012 yılında yükselen tepkiler ve askeri personele duyulan ihtiyacın bir gereği olarak yürürlüğe giren Tal Yasası ile grubun askerlik muafiyeti ortadan kaldırılmış ve Haredi erkekler için Neztah Yehuda Taburu adı verilen ayrı birlikler kurulmuştur (Aljazeera, 2024). Ancak Haredi grubun askerlik hizmeti konusundaki direnişleri devam etmektedir. Bu durum gruplar arasında toplumsal huzursuzluklara neden olmakta ve gruplar arasındaki askerlik hizmeti konusundaki eşitliğin Haredi grupların da askerlik hizmeti yapması ile sağlanacağı yönündeki tartışmalar devam etmektedir. Aynı zamanda İsrail toplumunda yer alan Araplar için de askerlik uygulaması farklılaşmaktadır. İsraili Araplar için askerlik hizmeti gönüllülük esasına

dayanmaktadır. Ancak askerlik hizmetini gerçekleştirmek isteyen gönüllü İsraili Araplar, ordu içerisinde muharebe görevlerinde bulunamamaktadır (Israel Defense Forces, 2018). Bu durum İsrail Devleti'nin yaşadığı sadakat ikilemini yansıtmaktadır. Dolayısıyla İsraili Araplar için de ordu içerisindeki rollere ilişkin eşitlikten söz etmek mümkün gözükmemektedir.

İsrail kuruluşundan bu yana, farklı coğrafyalardan gelen gruplar ile ulus inşa etme gayretindedir (Murphy, 2005, s. 65). Farklı coğrafyalardan, farklı kültür ve eğitim seviyelerinde gelen gruplar tek kimlik altında birleştirilmek istenmektedir. Ancak toplumsal çeşitlilik birçok alanı temelden sarsmakta ve eşitliksizlere neden olmaktadır. Öyle ki farklı gruplar arasında yaşanan eşitsizliklerin yansıdığı bir diğer alan da ordudur. Öyle ki toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kadın- erkek ilişkideki eşitsizliğin yanı sıra farklı gruplar içerisinde bulunan kadınların, fırsatlara erişim olanakları da farklılaşmaktadır. Bu durum eşitsizliğin iki boyutunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kadınların ordu içerisindeki rolleri erkekler ile karşılaştırılarak toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında değerlendirilmelidir. İkinci olarak farklı etnik gruplara ait kadınların kendi aralarındaki fırsat erişimi ile karşılaştırılmalıdır. Dolayısıyla çalışmanın ikinci bölümünde kadınlar için zorunlu askerlik hizmeti eşitlik getiriyor mu? sorusuna cevap aranacaktır.

2. Cinsiyet Rollerinin İnşası: İsrail Ordusunda Kadınların Rolü

İsrail Devleti'nin kuruluşuyla beraber anayasada, kadınlar ve erkekler için zorunlu askerlik hizmetine karar verilmiştir. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kadınlar için askerlik hizmetinin zorunlu olması, İsrail'i Orta Doğu coğrafyasında bulunan diğer ülkelerden ve kimi Batılı ülkelerden ayırmaktadır (Simonetti, 2006, s. 87). İsrail'de ordunun devlet için rolü ve sivil hayata olan etkileri değerlendirildiğinde zorunlu askerlik hizmetinin yalnızca güvenlik alanı ve ulus inşası ile sınırlı olmadığı görülmektedir. Öyle ki ordu, kadınların zorunlu askerlik hizmeti ile toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreten bir alandır. Bu bağlamda erkekler ve kadınlara aynı kamusal hakları tanıyan ve toplumsal cinsiyet eşitliği getiren bir alan olarak düşünülebilmektedir. Ancak kadınların ordu içindeki pozisyonları incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmadığı ortaya çıkmaktadır. Kadınların ordu içerisindeki rollerinin, militarist anlayışla yeniden üretildiği ve kadınlara atfedilen geleneksel roller ile bağlantı kurulduğu görülmektedir. Bu roller ise ordu içerisinde militarist anlayış çerçevesinde araçsallaştırılmaktadır.

2.1. İsrail Ordusunda Kadınların Tarihi ve Görevleri

İsrail Devleti'nin bağımsız olma sürecinde mücadele eden paramiliter Yahudi grupların içerisinde kadınların da mücadele ettiğini söylemek mümkündür (Simonetti, 2006, s. 83). Ancak savaş, bağımsızlık mücadeleleri gibi dönemlerde toplumun bütün üyelerinin yeknesak hareket etmek isteği düşünüldüğünde bu durum oldukça doğal karşılanmaktadır. İsrail Devleti bağımsızlığını ilan ettikten sonra, Ultra-Ortodoks grubun dini nedenlerden dolayı kadınların zorunlu askerlik hizmetine yönelik tartışmaları beraberinde getiren muhalif görüşüne rağmen kadınlara yönelik zorunlu askerlik hizmetini tanıdı. Böylece kadınların askerlik görevini yerine getirmesinin İsrail güvenlik sistemi için gerekli olduğuna karar verilmiştir. Bahsedilen durum ile İsrail'in güvenlik temelli bakış açısı değerlendirildiğinde kadın hakları ya da toplumsal cinsiyet eşitliğinden ziyade İsrail'in güvenlik kaygılarının giderilmesinin ve ulusal gayelerin öncelendiği görülmektedir (Baruch, 2016, s. 78).

İsrail Savunma Kuvvetleri kurulduğunda temel birimlerde erkeklerin, yardımcı birimlerde ise kadınların görev alması, orduyu erkeklerin kurduğu ve erkeksi özelliklerle donatılmış bir yapıya dönüştürmüştür. Öyle ki İsrail Savunma Kuvvetleri'nin kurulmasının ardından 1949 yılında İbranice “dişi bedeni” anlamına gelen ve yalnızca kadınların bulunduğu “Chen Kolordusu” kurulmuştur. Chen Kolordusu, kadın askerlerin orduya katılımını düzenlemek ve askerlik eğitimi vermek gibi görevleri üstlenmektedir (Simonetti, 2006, s. 84). Ancak Chen

Kolordusundaki kadınlara; savaş dışı, teknik ve kültürel destek birimleri gibi ikincil görevler verilmiştir (Simonetti, 2006, s. 84). Dolayısıyla kadınların zorunlu askerlik hizmeti, saha üzerinde erkeklerin ihtiyaç duyduğu alanlara göre sınırlandırılmış ve yardımcı pozisyonlarda şekillendirilmiştir.

1951 yılında ise muharip birlikler kadınlara kapatılmıştır. Gerekçe olarak; operasyonun yerine getirileceği saha koşullarına uyum sağlayamama ve operasyon için ihtiyaç duyulan yetkinlikten uzak olmak gösterilmiştir (Baruch, 2016, s. 85). Diğer bir neden ise kadınların esir düşebilecekleri ve tecavüze uğrayabilecekleri yönündeki endişedir (Küçük, 2016, s. 115). Gösterilen gerekçeler ile kadınların kadın oldukları için sahip oldukları özelliklerden dolayı erkekler ile eşit haklara sahip olması engellemekte ve kadınlara yönelik kalıp algıları ordu içerisinde devam ettirilmiştir. Dolayısıyla ordu, kadınlar ve erkekler için kalıplaşmış rolleri ve cinsiyetler arasındaki ayrımı pekiştirmektedir. Erkeklerin güçlü, savaşçı ve ulusun koruyucusu olarak resmedilmesinin yanında kadınlar, erkeklere destek olması ve korunması gerekenler kişiler olarak kalıp kadın rolleri içinde kurgulanmıştır (Simonetti, 2006, s. 79). Bu nedenle kadınların devamlı olarak kadınlara özgü kabul edilen rollere yönlendirilmeleri, kolektif bilinçte kadınları pasifize edilmiş roller ile eşleştirerek ordu içerisinde ikincil duruma getirmektedir.

Zorunlu askerlik hizmetine dair cinsiyetler arasında farklılaşan bir diğer uygulama askerlik süresi ile ilgilidir. Kadınların askerlik hizmeti süresi 21 ay, erkeklerin ise 36 ay olarak belirlenmiştir. Süreler, kadınların daha kısa ve yoğun eğitim gerektirmeyen pozisyonlarda bulunmasından dolayı daha kısa süre askerlik hizmeti yapabileceği öngörülmüştür. Son yıllarda ordu içerisinde eşitlik taleplerinin artması ile kadınların askerlik hizmet süresi 24 ay, erkeklerin askerlik süresi ise 32 ay olarak belirlenmiştir (Israel Defense Forces). Kadınların ordu içerisindeki haklarında iyileşmelerin olduğu söylenebilmekle birlikte cinsiyetler arasındaki tam eşitliğin sağlanmadığı görülmektedir. Kadınların ordu içerisinde muharip pozisyonlardaki rolü 2015 yılı itibari ile %3 oranındayken 2018 yılı itibari ile %15'e yükselmiştir. 2025 yılı itibari ile bu oran %20 olmuştur (Israel Defense Forces, 2018). Bu durum muharip birliklerde kadınların bulunma oranındaki artışı göstermektedir ancak tam bir eşitlikten söz etmek mümkün değildir. 2016 yılında Başbakan Benjamin Netanyahu'nun Knesset konuşması sırasında kadın askerlere yönelik "Sizler geleceğin IDF genelkurmay başkanlarıdır" ifadesi muharip görevler ve kazanılacak rütbelere eşitliğe yönelik bir adım olarak görülebilir (Knesset, 2016). 2024 yılı itibari ile "Gender Index" göre albay rütbesinde %15 oranında, yarbay rütbesinde %21,6 kadınlar görev yapmaktadır (The Gender Index, 2024). Bu durum erkeklerin kadınlara oranla rütbelere içerisindeki temsiliyetinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Öyle ki İsrail toplum yapısı içinde askerlik süresi ve rütbelere ile doğrudan bağlantılı olan kamusal olanaklar düşünüldüğünde bu durumun erkeklerin lehine olduğu ve kadınları birçok alanda geride bıraktığını söylemek mümkündür. Kadınların ordu içinde erkeklerden ayrı bir yapı etrafında örgütlendiği Chen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin inşası ve kurumsallaşmış bir yapısı olarak görülmektedir (Simonetti, 2006, s. 85).

1990 yılından itibaren İsrail'de kadınların muharip birliklerinde görev yapması gerektiğine ve toplumsal eşitliğin sağlanması adına dair toplumda baskı ve taleplerin arttığı görülmektedir. Bu durum İsrail'in mevcut güvenlik politikaları ile doğrudan bağlantılı olmakla birlikte kadınların hak taleplerini daha yüksek sesle dile getirmeye başladıkları bir dönemi işaret etmektedir. Bu dönüm noktasının yaşanmasını sağlayan, kadınların savaş rollerinde ve muharip birliklerde bulunmasının önünü açan olay; Alice Miller Davası'dır (Just, 2017, s. 177). Alice Miller Güney Afrika doğumlu, pilotluk eğitimi almış bir İsrail vatandaşıdır (Simonetti, 2006, s. 80). Almış

olduğu eğitim sonucunda İsrail’de savaş pilotu olmak üzere başvuru yapmıştır. Ancak dönem itibarıyla muharip birliklerin kadınlara kapalı olması sonucunda başvuru reddedilmiştir. Alice Miller başvurusunun reddedilmesi üzerine İsrail Yüksek Mahkemesine dilekçe vererek; askerliğin kadınlar için zorunlu olmasına rağmen bütün pozisyonlara erişemediklerini ve pilot eğitimi almasına rağmen cinsiyet temelli bir ayrımcılık sonucunda istediği pozisyona erişememesinin anayasal eşitlik ilkesine aykırı olduğunu savunmuştur (Just, 2017, s. 178). Bu itiraz karşısında İsrail Yüksek Mahkemesi Alice Miller lehine karar vermiştir. Kadınların bütün muharip birliklere katılmasının anayasal bir hak olduğuna karar verilmiştir (Just, 2017, s. 178). Bugün kadınların erkekler ile aynı muharip birliklerde görev yapabilmektedir ancak muharip birliklerde kadın sayısının giderek artmasına rağmen kadın temsiliyetinin sınırlı olduğu da görülmektedir.

Kadınlara muharip birliklerin açılması konusunda İsrail toplumu içerisindeki çeşitli gruplar tarafından ortaya çıkan tartışmalara bakıldığında; bu konunun dini, ahlaki ve etik boyutu üzerine düşünceler yoğunlaşmaktadır (Just, 2017, s. 179). Buradaki temel düşünce kadınların toplum içerisindeki birincil rolünün annelik olduğu yönündeki kanıdan ortaya çıkmaktadır. İsrail’in bölge üzerinde etkinliğini arttırmak için nüfus artışı konusuna verdiği önem değerlendirildiğinde annelik rolünün devletin sürekliliği için oldukça önemli olduğu görülmektedir. Öyle ki evli, hamile, çocuğu olan kadınlar ile dini nedenlerden dolayı birtakım grup kadınlar askerlikten muaf tutulmaktadır (Küçük, 2016, s. 117). Dolayısıyla İsrail Devleti’nde kadınlara ait rollerin, hukuk sistemi içerisinde zorunlu askerlik hizmetinden önce düzenlendiğini söylemek mümkündür. Yahudi kültürü ve Siyonist ideolojide annelik, toplumun devamını sağlayan ve korunması gereken bir sembol olarak kurgulanmıştır. Annelik, kadınlar için toplumdaki bütün rolleri arasında en etkili ve kadınlara özgü kilit statü olarak değerlendirilmiştir (Çil, 2013, s. 9). “Milli kadın” ve “kutsal toprak” eşleştirilmesi yapılarak kadınlara ülkeyi savunacak askerleri dünyaya getirecek kişiler olarak kutsallık atfedilmektedir. Bu söylem ile annelik görevinin bütün görevlerden üstün olduğu anlayışına dayalı ulusal bir söylem geliştirilmektedir (Çil, 2013, s. 114). Öyle ki savaşlarda ve cephede kadınların ölme riskleri, İsrail toplumu için geleceğin askerlerinin kaybı şeklinde değerlendirilmektedir. İsrail’in güvenlik kaygıları değerlendirildiğinde anneliğe verilen önem bu noktada anlaşılabilmektedir. Bahsedilen durumlar ordu içerisinde kadın ve erkek hakları açısından eşitsizlik yaratmakla birlikte kadınlar arasında da eşitsizliğe neden olmaktadır. Ulusal söylemler ve yasal düzenlemeler ile kadınlar arasında hiyerarşi kurularak üst basamağa “anne olan kadınlar” yerleştirilmiştir. Bu durumun muafiyet uygulaması ile ordu içerisine yansıdığını da söylemek mümkündür. Öyle ki askerlik hizmetinden muafiyetin çeşitli nedenlere bağlı olması kadınların birlikte hareket etmesini engellemekte ve kadınlar arasında eşitsizliğe neden olmaktadır. Aynı zamanda dini nedenlerle dayalı olarak kadınların askerlik hizmetini gerçekleştirmesinin annelik rolüne zarar vereceği ve karma bir yapı içerisinde bulunmanın yanlış olduğu yönündeki açıklamaları ile Haredi grubuna mensup kadınların askerlik hizmetini gerçekleştirmemesi de diğer eşitsizlik yaratan durumdur (Belder, 2023, s. 571). Buradaki temel neden İsrail Devleti’nin kurumsal yapısı içerisinde de görülen etnik ayrımdan kaynaklanmaktadır. Öyle ki Aşkenaz grupları içerisindeki kadınlar daha üst rütbelere erişebilirken, Seferad ve Mizrahiler daha az prestije sahip görevlerde bulunmaktadır (Simonetti, 2006, s. 82). Bu durum cinsiyetler açısından eşitlik konusunun tartışılmasının yanında kadınlar arasındaki fırsat eşitliklerine dair bir tartışmayı da beraberinde getirmektedir.

İsrail’de kadınlara atfedilen roller, ülkenin güvenlik algısı, toplumsal çeşitlilik ve dini sebepler gibi nedenlerden etkilenmektedir. (Simonetti, 2006) Zorunlu askerlik hizmeti ile kadınların ordu içindeki varlığına rağmen orduda erkek hegemon bir düzenin devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu durumun toplumsal yaşama yansımalarının yanında, ordu içindeki ayrımın toplumsal yaşamın da bir yansıması olduğu iddiasında bulunulabilmektedir. Ordu içerisindeki

cinsiyetler arasındaki eşitsizlikler toplumsal yapıyı ve temsiliyeti etkilemekte; toplumsal yapı içerisinde etnik gruplar arasındaki eşitsizlikler ve fırsatlara eşit erişim problemleri orduya yansımaktadır. Dolayısıyla her iki durum birbirini beslemektedir. Kadınların statüsü ise her iki durumdan ve geleneksel olarak kendilerine atfedilmiş roller ile şekillenmektedir. Kadınların ordu içerisinde bulunması ve bu durumun toplumsal cinsiyet eşitliği getirip getirmediği sorusu farklı feminist yaklaşımlar arasında tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda çalışmada; kadınların ordu içerisindeki rolüne dair birbirine karşı çıkan liberal ve radikal feminist yaklaşımlar ele alınacaktır. Bu iki farklı yaklaşımın ordunun, toplumsal cinsiyet ile ilişkisini anlamak için önemli bir perspektif sunacağı düşünülmektedir.

2.2. Kadınların Ordu İçerisinde Bulunmalarına Dair Feminist Yaklaşımlar

“Cinsiyet” kavramı farklı disiplinler arasında farklı şekillerde anlaşılabilir ancak tüm feminist analizlerin cinsiyeti analizlerinin merkezine aldığı görülmektedir. Cinsiyet hakkında feminist analizlerin ortak noktası; dünyanın erkeklik ve kadınlık gibi cinsiyet kategorilerine göre nasıl inşa edildiği, bahsedilen sınıflandırmanın bir hiyerarşi içerisinde nasıl kurgulandığı ve cinsiyetler arasındaki eşitsizlikleri nasıl kurumsallaştırdığını tartışmasıdır (Willis, 1984, s. 102). Feminist yaklaşımlar, cinsiyetin, sadece biyolojik olarak ortaya çıkan yapısal bir olgu olduğunu kabul etmemektedir (True, 2019, s. 320). Bunun sonucunda cinsiyet, toplumsal olarak inşa edilmiş bir algıdır. Bir dizi sistem ve anlam katmanlarından ortaya çıkarak, uluslararası sistem üzerindeki aktörlerinin işleyiş biçimine göre yeniden üretilmekte ve kimi zaman parçalanabildiğini iddia etmektedir (True, 2019, s. 328).

Feminist yaklaşıma göre; cinsiyetin toplumsal olarak inşa edilmiş kurumlarından birisi de ordudur. Ordu, devletin güvenlik politikaları ile doğrudan ilişkili bir kurum olması nedeniyle bütün vatandaşların yaşamları ile doğrudan bağlantılıdır. Öyle ki askerlik hizmeti ile vatandaşların devlete olan bağlılıkları, “vatandaşlık görevi” kavramsallaştırılması ile somutlaştırılmaktadır. Bu durum devletin bir parçası hissi olma hissi vererek devlet ile vatandaşlar arasında ordu aracılığıyla aidiyet bağı da kurulmaktadır. T.H. Marshall’ın vatandaşlık kavramına ilişkin sivil, siyasal ve sosyal haklara dair açıklamaları önemlidir. Marshall’a göre askerlik hizmeti vatandaşlığa dair önemli bir görev olarak değerlendirilmiştir. Askerlik görevini yerine getiren kişiler devlete karşı sorumluluğunu yerine getirerek devletin sunmuş olduğu sosyal haklardan faydalanabilmektedir. Dolayısıyla aidiyet hissi artmaktadır (Marshall, 1950). Güvenlik sorunlarının bütün politikaların üstünde tutulduğu militarize edilmiş toplumlarda askerlik ve vatandaşlık arasında sıkı bir bağ kurulmaktadır (Sasson Levy, 2003, s. 442). Feminist teori ise; bu ilişkinin, vatandaşlığı da askerlik düzeni içerisindeki düzene benzer bir şekilde kurguladığını ve vatandaşlık tanımını erkekler ile kadınlar arasında hiyerarşik bir düzen üzerinden yeniden inşa ettiğini savunmaktadır (Sasson Levy, 2003, s. 442). Kadınların orduda temsillerinin erkeklere oranla düşük olmasının, iyi vatandaş kavramına erkekler kadar yaklaşmadıkları ve bunun sonucunda devletin olanaklarına erişime konusunda eşit olmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda kadınların askerlik hizmetinin zorunlu olması konusunda feminist yaklaşım içerisinde yer alan ve tamamen karşıt görüşleri temsil eden radikal feminizm ve liberal feminizmi incelemek önemlidir.

Bu yaklaşımlardan ilki; liberal feminizmdir. 19.yy. da ortaya çıkan ilk feminist yaklaşımlar hukuki ve siyasal anlamda eşitliğini savunmaktadır, bu yönüyle liberal feminizm ilk dalga feminizm hareketleri içerisinde değerlendirilmektedir. (Altınbaş, 2010, s. 23). 19.yy itibari ile birinci kuşak feminizm ile kadınların oy hakkı talepleri giderek artmıştır (Wollstonecraft, 1792). 1960-1980 yıllarını kapsayan ikinci kuşak feminizm ise kadınların iş hayatına yönelik ve ev hayatını düzenleyen talepler ile eşitliği savunmuştur. Günümüzde liberal feminizm, iki liberal feminist kuşağı içerisine alan bir savunma yapmaktadır. Liberal teoriden etkilenmiş olan liberal feminizmin iddialarında sıkça kullandığı “eşitlik”, “bireysellik”, “özgürlük” gibi kavramlar bu ilişkiyi ortaya koymaktadır (Altınbaş, 2010, s. 25). Öyle ki liberal feminizm,

sistemin statükosunu koruyarak liberal ilkelerin sisteme uygulanması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu nedenle liberal feminizm kadınların yasal, politik, eğitimsel ve mevcut sistem içindeki diğer formlar aracılığı ile erkeklerle aynı haklara sahip olmasıyla sona erdirilebilecek cinsiyet eşitsizliğinin var olduğunu belirtmektedir (Enyew ve Mihrete, 2018, s. 60). Bu yönüyle liberal feminizmin öncüsü olarak kabul edilen Mary Wollstonecraft, kadınların erkekler ile eşitliği yakalayabilmesi için temel olarak eğitimi ele almaktadır (Altınbaş, 2010, ss. 28-29). Öyle ki Wollstonecraft'a göre; toplumun dönüştürülmesi ve kadınların kendi rollerine ilişkin bilincinin arttırılması için eğitim hayati bir rol oynamaktadır (Altınbaş, 2010, s. 25). Eğitim sahibi kadın, erkeklerin sahip olduğu fırsatları elde edebilecek ve toplumsal düzen bu şekilde dönüşecektir. Bu yönüyle liberal feminizmin kadına has özellikleri ve etnik, sınıfsal farklılıkları analize dahil etmediği görülmektedir (Enyew ve Mihrete, 2018, s. 63). Liberal feminizm bu bakış açısı nedeniyle diğer feminist akımlar tarafından eleştirilmektedir. Tanrı tarafından kadın ve erkeğin eşit yaratıldığı iddiasında bulunan liberal feminizm, aynı şekilde kadının toplumsal alanda eşitliğini eğitim ile sağlayabileceğini belirtmektedir (Altınbaş, 2010, s. 28). Öyle ki iki cinsiyeti doğuştan eşit olarak kabul eden bu yaklaşım, aynı zamanda kadınların eğitim ile eşitliği sağlayabileceği yönündeki iddiası ile başlangıçtaki çıkış noktasını eşitsizliğe dönüştürmektedir. Bu durum ise liberal feminizm içerisindeki kimi çelişkilerin varlığını göstermektedir.

Liberal feminizmin eşitliğe yönelik bir diğer vurgusu; kadınların oy kullanmasına ilişkindir. 1.Kuşak feminizm içerisinde bulunan liberal feminizm, ortaya çıktığı dönem itibari ile kadınların siyasi ve kamusal alanlarda eşitlik haklarına iddialarında öncelik tanımıştır. Bir toplumun cinsiyet eşitliğine ulaşması için kadınlara, erkeklerin yararlandığı aynı politik hakları ve ekonomik fırsatları ve aynı eğitimi sağlaması gerektiğini ve eşit sorumlulukları alarak ancak cinsiyet eşitliğinin sağlanabileceğini savunmuştur. (Sasson Levy, 2003, s. 442). Bu yönüyle liberal feminizm kadınlara dair etnik, sınıfsal ayrımı gözetmeksizin, mevcut düzene ilişkin sorgulamada bulunmamıştır (Altınbaş, 2010, s. 45). Sistem içerisinde erkeklerin sahip oldukları haklara kadınlarında sahip olması eşitliğin sağlanması noktasında öncelenmiştir. Bu anlamda “Kadını ekle ve karıştır” şeklide eleştirilmektedir. (Akt. Eken, 2019, s. 510) Kadınsal özellikler analize dahil edilmeden erkekler ile her alanda eşitlik savunulmuştur.

Liberal feminizm bu bakış açısıyla, kadınların ordu, savaş, askerlik hizmetleri içerisinde bulunmasının eşitlik sağlayacağını ve erkeklere özgü alanların kadınlara açılacağını iddia etmektedir (Altınbaş, 2010, s. 49). Liberal feminizme göre, kadınların askerlik görevini yerine getirmek üzere orduda bulunmasının eşitlik için kaçınılmaz bir gerekliliktir. Öyle ki tam eşitliğin sağlanabilmesi için kadınların erkeklerin yapabildiği muharip ve savaş pozisyonlarında da bulunması gerekmektedir (Sasson Levy, 2003, s. 79). Bahsedilen eşitliğin sağlanamaması durumunda kadınlar orduda, erkeklerin yardımcısı ya da korunması gereken kişiler olarak çeşitli kategorilere dahil edilecektir. Ayrımcılığın bu şekilde inşa edilmesi, kadınların askerlik dönemlerinin ardından sivil yaşamlarında da eşit fırsatlara erişimlerini engelleyecektir (Stachwitsch, 2013). Ancak bu bakış açısı “görülmeyen engellerin önüne geçilemeyeceği”, kadınların bahsedilen kurumların içerisine dahil olması ile eşitlik konusundaki bütün meselelerin bitmeyeceği eleştirisi ile karşılaşmaktadır (Altınbaş, 2010, s. 34). Öyle ki yapılan eleştiriye göre erkekler ile aynı pozisyonlarda bulunmak ve erkeklerin yapabildiği görevleri yapmak, erkeklere ispat edilmesi gereken bir durumu meydana getirecektir ve bu da istenen eşitliği sağlamayacaktır (Altınbaş, 2010, s. 35).

Liberal feminizmin cinsiyet eşitliğine dair bu bakış açısı referans alınarak İsrail’de kadınların zorunlu askerlik hizmetinin analiz edilmesi sonucunda, “zorunlu askerlik” hizmeti ile kadınların askerliğe dahil olma noktasında erkeklerle eşit sorumluluklara sahip olduğu söylenebilmektedir. Aynı zamanda zorunlu askerlik hizmeti ile kadınlar, erkekler ile eşit vatandaş statüsüne gelebilmektedir. Eşit vatandaş statüsü ise yasalar önündeki eşitliği de

beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kadınlara tanınan bireysel özgürlükler yükselmeye başlayacaktır. Öyle ki Haredi grubuna mensup kadınların dini gerekçeler sonucunda askerlik hizmetinden muaf tutulmaları ya da kadınların askerlik hizmeti bittikten sonra orduda kalmaya devam etmek istemeleri de bireysel özgürlüğün bir sonucudur. Dolayısıyla kadınların zorunlu askerlik hizmetini gerçekleştirmeleri, liberal değerlerin kadınlara uygulanmasını ve erkekler ile aralarındaki eşitliği sağlayacaktır.

Liberal feminist teoriye göre; kadınlara 2001 yılında açılmış muharip birlikleri, kadınların güçlenmesine destek olmakta ve ordu sisteminin dönüşebileceğini göstermektedir. Alice Miller davası örneği; liberal feminizme göre bu dönüşümün sağlanabileceğinin somut bir örneğini oluşturmaktadır. Ordu içerisindeki bu dönüşüm ise sosyal hayata da yansımaya sahip olacaktır. Öyle ki “kadınsallaştırılmış rollerin”, dışında erkeklere özgü olduğu düşünülen rollerin kadınlarca yapılması bu rolleri tekrar sorgulamaya açacaktır. Kadınların ordu içerisindeki rolü ve görünürlüğü arttıkça politika, sosyalleşme ve sınıfsal yükselme imkanları da sağlanacaktır. İsrail için devlet sistemi içerisinde ordunun merkezliği ve sosyalleştirme işlevi düşünüldüğünde kadınların eşit haklar talep etmesi ve eşitliğin bu şekilde sağlanabileceğini düşünmeleri, düşüncenin liberal teori ile olan bağlantısını ortaya koymaktadır.

Ancak askerlik hizmeti süresince kadınların daha kısa süreli hizmeti ve muharip birliklerde sınırlı temsili, eşitliğin yalnızca teoride sağlandığı pratiğe dökülmediğini göstermektedir. Zorunlu askerlik hizmeti ile yasalar önünde sağlanan eşit hukuki haklara rağmen, ordu içerisindeki pozisyonlara sınırlı erişim bulunmaktadır. Aynı zamanda devlet politikalarıyla kadının annelik rolüne teşviki, toplumsal olarak kalıplaşmış rollerin ordu içerisinde de devam ettiğini göstermektedir. Çocuk sahibi kadınlar ve evli kadınların askerlikten muaf tutulması, liberal feminizm özgürlük ve bireysellik iddiaları ile uyumlanmamaktadır. Öyle ki kadınların annelik rolüne ilişkin bu düzenleme karşılığında erkekler için babalığa dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum İsrail Devleti’nin zorunlu askerlik hizmetine dair güvenlik odaklı bakış açısını temsil etmekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğine verilen önemi ikincilleştirmektedir.

Liberal feminist yaklaşıma temelden karşı çıkarak çalışma kapsamında ele alınacak diğer feminist yaklaşım, radikal feminizmdir. Radikal feminist teori, genel olarak feminizm geleneği içinde erkek üstünlüğünün tüm sosyal ve ekonomik bağlamlarda ortadan kaldırıldığı ancak kadınların deneyimlerinin ırk, sınıf ve cinsiyet yönelimi gibi diğer sosyal ayrımlardan da etkilendiğini kabul etmektedir. Bu nedenle radikal bir toplum örgütlenmesini talep eden bir felsefe veya ideolojik bir bakış açıdır (Vukoičić, 2017, s. 35). Radikal feminizmin temelinde kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için ataerkil düzenin ortadan kaldırılması gerektiği vurgusu vardır (Vukoičić, 2017, s. 36). Cinsiyetler toplumsal olarak inşa edilmiş ve kurumsallaştırılmıştır. Kurumsallaşmayı sağlayan unsur ise ataerkil düzendir (Atan, 2015, s. 8). Ataerkilliğin tamamen ortadan kaldırılması için geleneksel kadın-erkek rollerini pekiştiren söylemlere ve kurumlara son verilmesi gerekmektedir. Radikal Feminizm bu bakış açısı sonucunda “kişisel olan politiktir” yaklaşımı ile cinsiyet eşitliğini temelden sorgulamaktadır (Dureiesmith ve Meger, 2020, s. 367). Öyle ki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel sebebinin ataerkil düzen olduğunu ve bu düzenin toplumun en küçük birimi olan aile kurumunda sürekli olarak yeniden üretildiğini ve toplumsal alanlara genişlediğini iddia etmektedir (Mermutlu ve Tan Çetin, 2023, s. 169). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak yalnızca ataerkil düzenin ortadan kaldırılması ile mümkün olacaktır. Bu yaklaşım ile radikal feminizm, liberal feminizmin aksine yasal düzenlemeler ve kamusal alanda elde edilen eşitliğin toplumsal cinsiyet eşitliğini getirmeyeceğini belirtmekte liberal feminist yaklaşıma karşı çıkmaktadır (Mermutlu ve Tan Çetin, 2023, s. 169).

Aynı zamanda radikal feminist söyleme göre; kadına yönelik zorunlu annelik ve üreme özgürlüğünün sağlanabilmesi için kadına yönelik toplumsal cinsiyet inşasının yıkılması gerekmektedir (Vukoičić, 2017, s. 36). Doğum, annelik, çocuk bakımı ve ilgisi gibi kavramlar

ataerkil düzen içerisinde kutsallık ve duygu içerecek biçimde yeniden üretilerek kadına özgü görevler haline getirilmiştir (Mermutlu ve Taş Çetin, 2023, ss. 171-172). Dolayısıyla bu durum kadının toplumsal hayat içindeki rollerini ev ile bağdaştıran bir anlayışın gelişmesine de neden olmuştur. Aynı zamanda radikal feminizme göre; ataerkil düzenin anneliği kurumsallaştırması sonucunda anne olan kadınlar ile olmayanlar kadınlar arasında ötekileştirme meydana gelecektir (Mermutlu ve Taş Çetin, 2023, s. 72)

Radikal feminizm, cinsiyete dair toplumsal olarak inşa edilen rollerin, militarizasyon konusunda da işlevsel bir rol oynadığını belirtmektedir (Eken, 2019, s. 505). Ataerkil düzen içerisinde kadınların ev ile inşa edilen bağı; dış ortamı erkeklik ile özdeşleştirmiştir (Eken, 2019, s. 508). Dolayısıyla bu durum savaş alanlarını yalnızca erkeklere açmıştır. İnşa edilen savaş ve savaş sistemine dair unsurlar ise eril olguları çağrıştırılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla kadın, korunması gereken ve erkeğin güç kullanarak kurduğu düzen içerisinde yaşayan kişi olarak anılmaya başlanmıştır (Eken, 2019, s. 508). Uluslararası politika kapsamında değerlendirildiğinde bu yönüyle erkeklik, düzen kurucu ve gücü tesis eden bir rol edinirken kadın sistem üzerinde düzen kurma yetisine sahip olmayan ve zayıflığı nedeniyle anarşiyi temsil etmektedir (Eken, 2019, s. 508). Bu bakış açısıyla kadınlar sistem üzerine yalnızca kurumlar aracılığı ile değil, algılar aracılığı ile de pasifize edilmektedir. Bu nedenle radikal feminizm; liberal feminizmin, kadınların orduda bulunmasına yönelik ısrarını, ordunun vatandaşlık bağına açılan bir kapı olarak görülmesine neden olmakla eleştirmektedir (Sasson Levy, 2003, s. 444). Öyle ki radikal feminizme göre yasal düzenlemeler sonucunda kadınların orduda bulunması erkekler ile olan eşitliğini sağlamayacaktır. Kadın bedeni ve kadın emeği ataerkil düzeni yansıtan ordu içerisinde denetlenecektir (Atan, 2015, ss. 8-9). Radikal feminizm, orduyu ataerkil düzeni ve cinsiyetçi şiddeti üreten ve kurumsallaştıran bir organizma olarak değerlendirmektedir. Bu durumda kadınların askerlik hizmeti yapması ve orduya katılımı yasalar ile sağlanan eşitlik sonucunda kadını özgürleştirerek erkekler ile aynı statüye getirmeyecektir. Çünkü ordu, ataerkil bir yapıya sahiptir. Kadınların orduya katılması sonucunda ise ordunun sahip olduğu ataerkil düzen pekişecek ve kadınlar bu düzen içerisine daha fazla entegre edilecektir. Bu durum ise kadınlara erkekler ile eşit haklar sağlayan bir uygulama değil ataerkil düzeni besleyen bir durum olacaktır. Dolayısıyla radikal feminizm, kadınların orduda bulunmasına en temel eleştiriyi ordunun ataerkil düzeni üzerinden yapmaktadır.

İsrail’de kadınların askerlik hizmetinin zorunlu olması radikal feminizm bağlamında değerlendirilende “zorunlu” ifadesi kadınları orduda bulunma konusunda itaatkâr olmaya itmektedir. Öyle ki ordu içerisinde zorunlu olarak bulunma aynı şekilde verilen görevlerinde zorunlu hale gelmesini sağlamaktadır. İsrail Savunma Kuvvetlerinde kadınların büyük oranda lojistik, sağlık, eğitim görevlerinde bulunması ordu içerisinde erkek hegemon kültürünün varlığını göstermektedir. Kadınlar ordu içerisinde var olsa da otoriteleri ve hakimiyet alanları oldukça sınırlıdır. Bahsedilen durum, kadınların askerlik hizmeti konusunda erkekler ile eşit haklara sahip olma ihtimalini temelsiz hale getirmektedir. Dolayısıyla ordunun geleneksel rolleri kadına atfetmesi ile özgürleştirici bir rolden ziyade var olan ataerkil sistemin devamını sağladığı söylenebilmektedir. Radikal feminist teorinin; ordu içerisindeki ataerkil düzen erkek egemen düzenin devamını sağlamaktadır söylemi ise İsrail örneğine uygun görünmektedir. Dolayısıyla orduya dair ataerkil olan geleneksel söylem ele alınmadan kadınların orduya dahil edilmesi eşitsizliği sürekli olarak yeniden üretecektir (Mermutlu ve Tan Çetin, 2023, s. 171).

Aynı zamanda askerlik hizmetinden muafiyet “annelik, evlilik” gibi kavramlar ile kadın bedeni ve kadınlıkla ilişkilendirilmiş söylemler ile sağlanmaktadır. Ordudan muafiyet sağlanmasının kadına özgü özellikler ile sağlanması toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekte ve kadınların rollerini ulus-inşası sürecinde militarist bağlamda tekrar tanımlanmasına neden olmaktadır (Satyogi, 2023, s. 101). Kadınlar asker olmak ve anne olmak arasında bir tercih yapmak zorunda

kalmaktadır. Bu durum ise ordunun çizmiş olduğu sınırları göstermekte ve özgürleştirici yaklaşımdan uzaktır. Bu bağlamda ordu içerisinde kadın bedeni ve doğurganlığı üzerinde kurulan bir denetimden söz etmek mümkündür.

Değinilmesi gereken diğer bir husus ise; “annelik” rolüne yüklenen “kutsallık”, kadınlar arasında ikinci bir eşitsizliğe de neden olmaktadır. Anne olan ve olmayan kadınların tecrübelerinin bu konuda farklılaşması, ataerkil düzeni yeniden inşa etmektedir. Bu bağlamda radikal feminizm akımı içerisinde kadınların erkeklere karşı birlikteliğini vurgulayan “kız kardeşlik” kavramı güçlenememiştir (Atan, 2015, s. 9). Kız kardeşlik kavramının güçlenmemesine neden olan bir diğer durum ise; İsrail toplum yapısından kaynaklanmaktadır. Ordu içerisinde farklı Yahudi gruplara mensup kadınların, yüksek rütbelere erişim fırsatının farklılaşması, dini nedenlerden dolayı muafiyet sağlanması gibi durumlar, kadınların kendi aralarında “kız kardeşlik” kavramını oluşturmalarına zarar vermektedir (Atan, 2015, s. 10). Dolayısıyla radikal feminist teori; liberal teorinin aksine askerlik hizmetine katılımı desteklememektedir. Orduyu, kadın-erkek eşitsizliğinin kurumsallaştırıldığı yer olarak değerlendirerek cinsiyete yönelik özcü bir yaklaşım geliştirmektedir (Sasson Levy, 2003, s. 443).

3. Sonuç

İsrail, kadınların zorunlu askerlik hizmeti gerçekleştirdiği dünyadaki nadir ülkelerden birisidir. Bu yönüyle coğrafyasındaki diğer ülkelerden farklılaşmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bulunduğu coğrafya itibarı ile kadın haklarının bu bölgede düşük seviyelerde kaldığı kabul edilmesi durumunda, İsrail’in farklı bir örnek oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu yönüyle toplumdaki cinsiyetler arasındaki ilişkiyi de etkilediğini söylemek mümkündür. Öyle ki kadınların orduda bulunması cinsiyet ilişkilerini yeniden inşa etmekte ve toplumsal alanı etkilemektedir. İlk etapta askerlik hizmetinin bütün İsrail vatandaşlarına zorunlu kılınması cinsiyetler arasında herhangi bir ayrıma gidilmediğini göstermektedir. Militarize devlet anlayışına sahip olan İsrail’in bu yaklaşımı, kadınlar ve erkeklerin eşit vatandaşlar statüsünde olduklarını düşündürmektedir. Ancak kadınların zorunlu askerlik hizmetlerinin, vatandaşlık bağı açısından eşitlik getirmesinin yanında toplumsal birçok alanda eşitsizliğe yol açtığı görülmüştür. Bahsedilen durumu destekleyen veriler ortaya konsa da çalışmada söz konusu eşitsizliğin hangi durumlarda ortaya çıktığı ve cinsiyet eşitsizliğini üretme de rollerinin ne olduğu sorunsallaştırılmıştır. Sorunsala yanıt bulabilmek için İsrail’in zorunlu askerlik hizmeti konusunda kadınlara yönelik politikaları incelenmiş ve iki farklı feminist yaklaşım ile yorumlanmıştır.

İsrail Devlet yapısı içerisinde ordunun konumu da İsrail’i diğer bölge ülkelerinden ayıran bir diğer özelliktir. Güvenlik kaygıları nedeniyle ordunun devlet yapısı içerisindeki merkezi pozisyonu, devlet içerisindeki diğer kurumları ve sivil hayat düzenini şekillendirmektedir. Öyle ki orduda geçirilen süre, kazanılan rütbe ile sivil hayatta elde edilecek kazançlar arasında güçlü bağlar bulunmaktadır. Bu nedenle; ordu içerisinde inşa edilen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin de sivil hayata etkileyen bir yönü olduğunu söyleyebilmek mümkün görünmektedir.

Askerlik hizmetinin kadınlar için zorunlu olması ile orduya katılım konusunda eşitlik elde eden kadınların, ordu içerisinde erkeklerden daha kısa süre görev yapmaları ve ordu içerisinde ikincil görevlerde bulunmaları ile eşitliği yakalayamamaktadır. Ordudan ayrıldıktan sonra fırsatlara erişim olanakları ordu içerisindeki eşitsizlikten etkilenmektedir. Ordunun geleneksel ve erkeklere özgü özellikleri, dolayısıyla toplumsal yaşamı da etkilemektedir. Bu durum; İsrail’i zorunlu askerlik hizmeti bulunmayan ancak sosyal hayatta cinsiyet eşitliğini sağlayan diğer ülkelerden daha geri konuma düşürmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan feminist gelenek içerisinde yer alan liberal feminizm ve radikal feminizm kadınların ordudaki rolüne ilişkin iki farklı bakış açısını anlamamızı

sağlayan önemli araçlar sunmaktadır. Ele alınan ilk yaklaşım olan liberal feminizmin yasalar ile sağlanacak eşitlik sonucunda, toplumsal anlamda eşitliğin sağlanacağı yönündeki düşüncesi önemlidir. Ancak cinsiyet rollerine ilişkin algıların yalnızca yasal ve kamusal alanlarda var olmadığı, toplumsal düzen içerisinde en ufak kurumlarda bile önemli roller oynadığı göz önüne alınmamıştır. Bu bağlamda liberal feminizm, kurumlarda kazanılan eşit temsil sonrasında, kurum içerisinde yaşanabilecek eşitsizliğe dair herhangi bir açıklama getirememektedir. İsrail’de zorunlu askerlik hizmeti ile bütün vatandaşlar eşit olarak kabul edilmiştir. Bu durum liberal feminizmin yasalar ile sağlanabilecek eşitliğin teorik kısmının başarılı olduğunu göstermektedir. Ancak ordu içerisinde kadınların erkekler ile eşit rütbelere ve askerlik sürelerine ulaşmak için sürekli olarak mücadele içerisinde olmaları bu eşitliğin yasalar ile doğrudan sağlanmadığını göstermektedir. Liberal feminizmin ılımlı mücadele ile sistemin dönüşebileceğine yönelik iddiası, bugün İsrail Devleti’nde kadınların ordudaki rollerinin sınırlı olması konusunu açıklayamamaktadır. Aynı zamanda kadınlar arasında ırk-sınıf-millet ayrımı gözetmeyen liberal feminizm, İsrail gibi çok farklı gruplardan oluşan bir toplum yapısı için bütünleyici bir bakış açısı sunmayı engellemektedir.

Dünya üzerindeki birçok bölgede, düzenin değişmesi ve liberal hakların artması ile kadınların siyasal ve kamusal haklarını yasalar ile güçlendirdikleri görülmüştür. Bu yaklaşım zamanla yerini kadının bireysel olarak eşitliğine bırakmış ve analize farklı unsurları dahil etmiştir. Bu noktada liberal feminizme karşı çıkarak radikal feminizm, eşitsizliği üreten kurumlarda yapılacak radikal değişimler sonucunda eşitliğin sağlanabileceğini iddia ederek ataerkil düzeni temelden sorgulamayı hedef edinmiştir. Radikal feminizm; eşitsizliğin ilk olarak ailede üretildiğini ve topluma yayıldığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla aile içi rollere ve anneliğe yönelik kalıplaşmış rollere de bir karşı duruşta bulunmaktadır. Bu bağlamda İsrail’de zorunlu askerlik hizmetinden kadınların “annelik, hamilelik, evlilik” gibi roller sonucunda muaf tutulması, devlet politikalarında kadına yönelik atfedilen rollerin öncelendiğini göstermektedir. Bu durum radikal feminizmin, aile içinde üretilen ve ordu içerisinde devamı sağlanan cinsiyet rollerinin, ataerkil düzende yeniden inşası tezini desteklemektedir.

İsrail’de ordu içerisinde kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin yanında kadınlar arasında da eşitsizlikler devam etmektedir. Dini nedenlerle askerlik hizmetini reddeden kadınların yanında “hamile ve çocuğu olan” kadınların askerlikten muaf tutulması da kadınlar arasında kadın bedeni üzerinden yapılan bir ayrımı göstermektedir. İsrail için ordunun merkezi rolü ve vatandaşlık bağı ile olan bağlantısı düşünüldüğünde kadınların yalnızca fiziki olarak orduda bulunması yerine askerliğe dair özel durumları olan kadınlar için orduya dışarıdan hizmet programları oluşturulabilir. Çünkü radikal feminizm kapsamında “kız kardeşler” olarak belirtilen kadın birliğinin gelişmesini engellemektedir. Ataerkil düzen sonucunda kurulmuş olana karşı kadınlar arasında gidilen ayrım kadınların bir araya gelerek ordu içerisinde eşitlik talebinde bulunması engellemektedir. Ancak radikal feminizmin, kadınların yaşadıkları kötü tecrübeler üzerinden genellemeler yaparak, kadınların bireysel olarak yaşadıkları tecrübeleri göz ardı ettiği görülmektedir. Öyle ki İsrail ordusunda kadınların gönüllü olarak katılabildikleri askerlik hizmetlerinin varlığı düşünüldüğünde, kadınların bireysel anlamda edindikleri tecrübeler, tercihler analize dahil edilmemiştir. Aynı zamanda ordu içerisinde bulunmak isteyen kadınlar kadar savaş karşıtı ve savaşa karşı birliği temsil eden kadın birlikleri bulunmaktadır. Women Wage Peace, Women in Black, Coalition of Women for Peace, New Profile, Parents Circle gibi birçok örgütlenme savaş karşıtı kadınların birliğini göstermektedir. Bu durum ordu dışındaki kadınların mücadelesine odaklanarak çalışmanın odağının zıt yönüne işaret etmektedir. Bu yönüyle çalışmanın başka çalışmalara ilham olması beklenmektedir.

Çalışmada, İsrail’in kadınların zorunlu askerlik hizmetine dair geliştirdiği politikalar ve uygulamalar incelendiğinde; kadınlara yönelik zorunlu askerlik hizmeti ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağladığını söylemek mümkün değildir. Devlet politikaları varoluşsal olarak

güvenlik kaygılarını etrafında şekillenmektedir. Güvenlik kaygıları ile askerlik hizmeti mitleştirilerek ve toplumun geniş bir kesimi tarafından kabul görmektedir. Dolayısıyla kadınlara yönelik zorunlu askerlik hizmeti ile güvenlik kaygılarının öncelendiği ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu kaygılar etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda Özgürlükçü ve eşitlikçi yaklaşımdan uzak olan İsrail askerlik hizmeti son yıllarda kadınlara muharip birliklerinin açılması ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltma yönünde adımlar atmış olsa da ordunun ataerkil düzeni ve fırsat erişimlerine sınırlılık devam etmektedir.

Kaynakça

- Aljazeera. (2024). What is Netzah Yehuda, the Israeli Battalion Facing Possible US Sanctions?. 16.06.2025 tarihinde erişilmiştir. <https://www.aljazeera.com/news/2024/4/25/what-is-netzah-yehuda-the-israeli-battalion-facing-possible-us-sanctions>
- Altınbaş, D. (2010). Feminist tartışmalarda liberal feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9, 21-52.
- Atan, M. (2015). Radikal feminizm: “Kişisel olan politiktir” söyleminde aile. *The Journal of Europe- Middle East Social Science Studies*, 2(2), 1-21.
- Balpınar, Z. (2017). İsrail’in devlet kurgusu güvenli bir Yahudi yurdu mu? Yoksa güvenlikçi bir Yahudi devleti mi?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(26), 153-183.
- Baruch, P.S. (2016). What is the appropriate model for women's service in the IDF?. *Military Service in Israel: Challenges and Ramifications*, (Edt.) Meir Elran and Gabi Sheffer, Institute for National Security Studies.
- BBC News. (2024). İsrail’in askere almaya çalıştığı Ortodoks Yahudiler kimler, neden direniyorlar?. 16.05.2025 tarihinde erişilmiştir. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c2x0grlezleo>
- Belder, F. (2023). Societal security: A New conceptual framework to analyses ultra-Orthodox(Haredi) politics in Israel. *Ankara SBF Dergisi*, 78(3), 561-581.
- Çil, A. (2013). İsrail’de toplumsal yapı: Evlilik ve aile. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi.
- Dora, Z. (2018). Etnik Demokrasi Modeli: İsrail Örneği. *Akademik Ortadoğu*, 13(1), 73-105.
- Duncanson, C., Woodward R. (2016). Regendering the Military: Theorizing Women’s Military Participation. *Security Dialogue*, 47(1), 3-21.
- Dureiesmith, D., Meger S. (2020). Returning to the Root: Radical Feminist thought and Feminist Theories of International Relations. *Review of International Studies*, 46(3), 357-375.
- Eken, M.E. (2019). “Feminizm, Maskülinite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti”. R. Gözen (ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (2.Baskı, 479-527). İletişim Yayıncılık.
- nyew, B.E., Mihrete, A.G. (2018). Liberal Feminism: Assessing its compatibility applicability in Ethiopia context. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 10(6), 59-64.
- Girsh, Y. (2019). Negotiating the Uniform: Youth Attitudes towards Military Service in Israel. *Young*, 27(3), 304-320.
- Jewish Virtual Library A Project of Aice. (2018). *Israel Defense Forces: Ruach Tzahal- Code of Ethics*. 20.05.2025 tarihinde erişilmiştir. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/ruach-tzahal-idf-code-of-ethics>.

- Just, R. (2017). GI Jane: A Comparison of the Legal Framework for Woman's Military Service In Israel and United States. *Creighton International and Comparative Law Journal*, 8(2), 165-181
- Küçük, A. (2016). Toplumsal Cinsiyet, Militarizasyon ve Ulus: İsrail Ordusunda Kadınlar. (112-118). *Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset, Ekonomi Konferansı Bildiriler Kitabı*. Işık Yayınları.
- Levy G., Levy O.S., (2008). Militarized Socialization, Military Service, and Class Reproduction: The Experiences of Israeli Soldiers. *Sociological Perspectives*, 51(2), 349-374.
- Levy, O.S. (2003). Feminism and Military Gender Practices: Israeli Women Soldiers in "Masculine" Roles. *Social Inquiry*, 73(3), 440-465.
- IPU Parline. (2025). *Israel Parliament*. 12.09.2025 tarihinde erişildi. <https://data.ipu.org/>
- Itsik, R. (2020). Israel's Defence Ethos: Military Service as a Turning Point. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny I Socjologiczny*, 82(3), 299-309.
- Marshall, T.H. (1950). *Citizenship and Social Class and Other Essays*. Cambridge University Press.
- Mermutlu, A., Taş Çetin, F. (2023). Radikal Feminist Kuram ve Annelik Söylemi. *Hafıza*, 5(2), 163-176.
- Murphy, E.C. (2005). Zionism and Palestine Question. Y.M. Choueiri (Ed.). *A Companion To The History Of The Middle East*. Blackwell Publishing.
- Satyogi, P. (2023). "Some of the Best Soldiers Wear Lipstick" : Liberal Feminism on Women Wielding Force. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 12(3), 99-104.
- Simonetti, I. (2006). Le service militaire et la condition des femmes en Israël. *Bulletin du Centre de recherche français à Jérusalem*, 17, 78-95.
- Sputnik. (2025). *İstatiksel Olarak Dünyanın en güçlü 20 ordusu açıklandı: Türkiye kaçıncı sırada.* 01.06.2025 tarihinde erişilmiştir. <https://anlatilaninotesi.com.tr/20250112/istatiksel-olarak-dunyanin-en-guclu-20-ordusu-aciklandi-turkiye-kacinci-sirada--1092582626.html>
- Şengül, B. (2019). İsrail'in Güvenlik Algısı ve Yansımaları: Demir Kubbe Savunma Sistemi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(4), 19-34.
- Tiargan, R. (2016). Different Reflections of the Motivation to Serve in the IDF. M. Elran, G. Sheffer (Ed.), *Military Service in Israel: Challenges and Ramifications*. Institute for National Security Studies.
- True, J. (2019). Feminizm. S. Burchill vd. (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (7.Baskı, 315-344). Küre Yayınları.
- Willis, E. (1984). Radical Feminism and Feminist Radicalism. S. Sayres., A. Stephanson., S. Aronwitz, F. Jameson (Ed.), *The Sixties, Without Apology*. Duke University Press.
- Wollstonecraft, M. Vindication of the rights of woman. Printed for J. Johnson.
- Vukoičić, J. (2017). Radical Feminism as A Discourse in the theory of conflict. *Социолошки Дискурс*, 3(5), 33-49.